

ויחי

ניט געווען גערעכנט ווי יארן פון לעבן. און דער טעם איז ווייל „רעים היו ימי שני חי“, פול מיט עמל ואנחה: פריער זיין אנטלויפן פון עשו, זיין געפינען זיך ביי לבן, וואס ביום אכלני חורב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני א.א.וו. ביז צו מכירת יוסף. קומענדיק אבער אין מצרים האט ער קיין צרות ניט גע-ליטן: פארקערט, ער האט דארט גע-לעבט א לעבן פון שלום ומנוחה זיצנדיק אין מיטב הארץ, זעענדיק אז אלע זיינע קינדער זיינען גאנץ, און יוסף אלס משנה למלך — דערפאר איז ערשט דעמאלט געווען „ויחי יעקב“.

און די תורה איז כולל אלע זיינע יארן צוזאמען אינעם סך הכל פון די קמ"ז שנה, בכדי אנצודייטן דערמיט אז די לעצטע זיבעצן גוטע יאר, די „ויחי-יארן“, האבן געמאכט פארגעסן דעם צער און עגמ"נ פון די אלע פריערדיקע יארן זיינע, ביז זיי האבן

א. „ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב ג' — פרעגט מען: פארוואס דארף די תורה שרייבען בפירוש די צאל יארן וואס יעקב האט געלעבט אין מצרים? ווי באלד ס'שטייט שוין אין דער פרי-ערדיקער סדרה² אז קומענדיק אין מצרים איז געווען „ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה“, און אין דעם פסוק גופא זאגט די תורה „ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה“ — איז דאך דערפון פאר-שטענדליך אז אין מצרים האט ער גע-לעבט שבע עשרה שנה. למאי נפק"מ אויסטיילען באזונדער יעקב'ס יארן אין מצרים?

ולאידך, אויב מאיזה טעם שיהי וויל די תורה אויסטיילען די יארן וואס ער האט געלעבט אין מצרים,

קומט עס דאך בהמשך צו דער פרי-ערדיקער סדרה אז ער איז אלט געווען קיל שנה — איז דאך איבעריק לכאורה צו געבן דעם סך-הכל פון זיינע יארן? דער חשבון איז קלאר פון זיך אליין.

פארענטפערן מפרשים³, אז דערפאר טיילט די תורה אויס די צאל יארן וואס יעקב האט געוואוינט אין מצרים און זאגט דערויף „ויחי“, ווייל די קיל שנה ביז דעמאלט זיינען ביי יעקב'ן

(4) ויגש שם וברמב"ן. וראה רש"י וישלח לב. ה. וישב לו. ב.

(5) ויצא לא, מ. ולהעיר משו"ע אדה"ז הל' נזקי גוף קרא סק"ב.

(6) כ"ה באלשיך. ובתדבאר: מיכאן אמרו כל שהשיגתו שנה אחת טובה סמוך לזקנתו סימן יפה לו .. יעקב אבינו הי' בטובה שבע עשרה שנה שהי' במצרים והעלה עליו הקב"ה כאלו כל ימיו היו בטובה שנה יחי יעקב גר. ובפס"ז (ועד"ז) במדרש שכל טוב (ס"פ ויגש) ובאה"ח: היינו דאמרי אינשי סופר טוב כולך טוב אשריהו לצדיקים שהקב"ה מייסרן ביסורין בתחילתן ובסוף מרחם עליהם .. וע"ז נאמר טוב אחרית דבר מראשיתו.

1. ראה אלשיך ואה"ח כאן.
2. ויגש מז, ט.
3. וראה גם תנא דבי אליהו רבה (פ"ה). פס"ז. מדרש שכל טוב. מדרש הגדול. לקרית להאריז"ל. נעה"ס (ד"ה האחרון). כלי יקר (וללשון השלישי) — ריש פרשתנו.

אלע אנדערע סדרות פון דער תורה¹⁰, דארף זיין א הפסק פאר דער התחלת הפרשה פון „ויחי יעקב“.

ע"פ הנ"ל איז אין דעם ניט פאר-שטאנדיק:

די סתימה פאר די ווערטער „ויחי יעקב“ האט לכאורה צום אלעם ערשטן געדארפט אנדייטן אויף א סתימה למעלותא וואס „ויחי יעקב“ האט גורם געווען, דהיינו דאס וואס דע-מאלט איז „סתם ממנו כל צרות שבעולם“? נאך שטארקער איז די שאלה: אויך פאר דער סתימה, דער סיום פון פ' ויגש דערציילט וועגן דעם גוטן מצב החיים פון בניי אין ארץ גושן, עס איז געווען אין אן אופן פון „ויפרו וירבו במאד“, איז בשעת אן גלייך נאכדעם (אן שום הפסק) דער-ציילט דער פסוק „ויחי יעקב בארץ מצרים גו“, איז דאך די סברא מחייב אז מיט דער סתימה מיינט די תורה צו מדגיש זיין אז „ויחי יעקב גו“ קומט בסמיכות אן קיין הפסק אין זיין תוכן (הטוב) מיטן סיום פון דער פריערדיקער פרשה¹¹ — איז פאר-צרות שבעולם.

(10) שגם בין חמש למקרא יודע זה, כמו שיודע ע"ד נר"ו הפוכה בס"פ נח, נקוד שבכמה חיבות וכו', היינו שכן היו כתובים הספרי לימוד שלהם (משא"כ — תגין, וי"ל שלכן לא נמצא בפרשי עה"ת מענין התגין) —

ולכאורה, באם כן הוא, כדאי להחזיר עטרה ליושנה ולהדפיס כן בחומשים שלנו (ע"ד שעושים בסמנויות שבפ' בהעלותך, ואם מפני שלא להכנס למחלוקת — הרי גם בבהעלותך — מחלוקת ישנה באופן הסמנויות — ראה אור תורה (להר"ם די לונזאני) בהעלותך י, לה. מנחת שי שם).

(11) וכיזה בזהר פרשתנו רטו, ב (דעת ר"ש), ובאלשיך כאן, ובחוקני: ד"א סתומה היא על שהענין מחובר למעלה שהתחיל למנות שנותיו של יעקב ועדיין לא השלים החשבון עד עכשיו (וכיזה בטור הארוך), ובכלי יקר ביאר דכל הג' פירושים שבסתימת הפרשה למדין מזה שויחי יעקב נסמך לה' שלפניו.

אלע אויסגעזען ווי גוטע יארן: „כולן שוין לטובה“.

עס איז אבער נאך אלץ ניט גלא-טיק: אמת טאקע, אז וויבאלד די לעצטע יארן זיינען געווען „בטובה“ האבן זיי יעקב'ן אוי פארגיטיקט ביז צו מאכן עס פארגעסן די יסורים פון אלע פריערדיקע יארן: ווי קען מען אבער מוסיף זיין א סך הכל, וואס איז באוואוסט — מער ניט כדי צו מדגיש זיין אז „כולן שוין“, און נאכמער „כולן שוין לטובה“⁷, בשעת 130 יאר זיינען געווען „מעט ורעים“ (היפך הטוב), און די 17 יאר זיינען געווען ויחי (תכלית החיים והטוב)?

ב. וועט מען דאס פארשטיין דורך מבאר זיין דברי המדרש⁸ און פרש"י אין אנהויב פון אונזער סדרה. דער מדרש זאגט: למה פרשה זו סתומה מכל הפרשיות של תורה אלא כיון שנפטר אבינו יעקב התחילה שעבוד מצרים על ישראל, ד"א למה הוא סתומה מפני שבקש יעקב אבינו לג-לות את הקץ ונסתם ממנו, ד"א למה היא סתומה מפני שסתם ממנו כל צרות שבעולם.

די קשיא „למה פרשה זו סתומה“ מיינט בפשטות — בפשוטו של מקרא — דאס וואס ס'איז ניטא קיין ריוח פאר די ווערטער „ויחי יעקב“⁹, ווי-באלד אז ס'הויבט זיך אן א נייע סדרה — איז פארשטאנדיק אז דא, ווי בא-

(7) משא"כ בשרה מתאים „כולן שוין לטובה“ (רש"י ר"פ חיי שרה) לפי שבת ק' ככת כ' לחטא וכת כ' ככת ד' ליופי (פרש"י שוים מבר שם). ובביר: כשם שהו תמימים כך שונום תמימים. וראה במפרשי המדרש ופרשי. ובגורא שם דכל כלל וכלל הוא אחד שאינו מחולק.

(8) ביר ותנחומא (באבער) ריש הפרשה.

(9) רא"ם וגורא בפרש"י, ופי' מהרזי במדרש.

דא נאך מער הארב ווי לויטן צווייטן טעם¹⁴.

ג. וועט מען דאס פארשטיין לויט דעם וואס מפרשים¹⁵ פארענטפערן די קשיא אויף די צוויי טעמים: אויב דער טעם פון סתימת הפרשה איז „לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו כו“ אדער ווייל „שבקש לגלות את הקץ

(14) בפרשי עוד שינויים במדרש: משמים בהקושיא. מכל הפרשיות של תורה שאי במדרש. מוסיף: (א) נסתמו עיניהם ולבם של ישראל. (ב) מצרת השעבוד, (ג) (לגלות את הקץ) לבניו. והנה ההוספות מובנות — נוסף על העיקר — פרשי צריך לפרש ככל הדרוש לבן ה' למקרא: (א) „נסתמו עיניהם כו“ כי עפי' מודגשת השיבות לסתימת הפרשה.

(ב) „מצרת השעבוד“, דהרי גם בהיותם בארץ פלשתים וכנען היו בשעבוד אבימלך וכו' ובאופן דגר כו' (ראה פרשי וישלח לו, ז). וביותר יוקשה מפרשי הקודם דמפורש שנשתעבדו דריו שנה (מקץ מב, ב). ולכן מוכרח רשי להוסיף „מצרת“. וראה גי' פרשי וארא, ו, טז ומפרשי רשי כאן (ראים. גריא. דברי דוד. משכיל לדוד. ועוד). (ג) „לבניו“ — כמפורש בקרא: ויקרא יעקב אל בניו .. ואגידה לכם.

אמנם מן: שמשמים. מכל הפרשיות של תורה צ"ע, דהרי זהו היסוד להקושיא, ואין לומר דרשי סיל דגם פ' ויצא היא סתומה לגמרי (כהדיעה שהובא בקריית ספר (להמאירי) ר"פ ויצא. הגמיי פ"ח מהל' ס"ת (ספ"ג). מנחת שי ר"פ ויצא) דאיכ' ה"ל לומר זה ולבאר טעם הסתימה גם ברי"פ ויצא (וכמיש הגמיי שם).

וי"ל (בפשטות: א) בפי' ויחי — עדיין אין הכרח שידע ע"ד כל הפרשיות שבתורה, כיון שלמד רק חומש אחד. (ב) אין הכרח להודיע עדי', כיון שבפשטות מובן שכיון סדרה לסדרה צ"ל הפסק יותר — מאשר בין חובה לתיבה. ועל אחר קשה למה פרשה זו סתומה.

(15) ראה רא"ם, גריא, דבק טוב, ועוד.

(*) ועדי' הוא בזהר שם דעת ר' יעקב. אסתמו עיניהם דירשאל. אבל לא קאמר שוהו מצרת השעבוד כ"א „בשעתא זמית יעקב“ (דשמעו כבנצוא: שנסתמו מישראל מעיינות החכמה שהי' מגלה יעקב). אבל בדברי ר' יהודה שם דסתימת הפ' „דכדי' נחתו לגלותא ואשתעבדו בהו“.

וואס קומט דער טעם פון „סתם ממנו כל צרות שבעולם“ אין מדרש אלס לעצטער פון די טעמים, און די ערשט (ד.ה. — עיקר'דיקע) טעמים אויך סתימת הפרשה זיינען גאר ענינים וואס זיינען להיפך פון „ויפרו גו' ויחי יעקב בארץ מצרים“?

נאכמער איז שווער אין פרשי על התורה: וויבאלד אז דרכו לפרש פש"מ, האט ער דאך לכא' גע- דארפט אננעמען אלס עיקר דעם טעם הסתימה ביי „ויחי יעקב“ וואס דריקט אויס אז ענין טוב אין שייכות צו ויפרו גו' און צו חיי יעקב (כנ"ל) — און ניט צו אז ענין פון היפך הטוב, וואס איז פאראורזאכט געווארן דורך זיין פטירה — היפך „ויחי יעקב“ —

איז ניט מובן: (א) דוקא אט דעם דריטן טעם אין מדרש „שסתם ממנו כל צרות וכו'“ (אמנענטסטן צו פשטות המקרא) בריינגט ניט רשי, (ב) אויך די צוויי טעמים פון מדרש, וואס רשי ברענגט יע, האט ער זיי לכאורה גע- דארפט שטעלן אין א פארקערטן סדר¹² — לויטן צווייטן טעם איז די סתימה פארבונדן מיט חיי יעקב (הגם אז די סיבה צו יעקב'ס רצון צו מגלה זיין דעם קץ איז געווען דאס וואס ס'איז געווען סמוך לפטירתו¹³, איז עס אבער פארגעקומען בחייו), בעת דער ערשטער טעם רעדט וועגן א זמן וואס איז נאך דער פטירה פון יעקב (וכפרט, אז אויך דער ענין לא-טוב איז

(12) אף שכי' במדרש, הרי המובא בפרשי הוא פש"מ. ובפרט שכאן אינו מקדים כו' רבותינו דרשו. ולהעיר שבכמה דפוטים (וכי' בדפוס ראשון ושני, וברשי תנ"י) אי' בסיום פ' רשי עצמו „כביר“, וכן הובא ברא"ם וגריא. אבל בכמה דפוטים מוכח שהיא הוספת המעתיקים (המדפיסים).

(13) כדלקמן מט, א. ובפרשי.

דארף דאך זיין אַ הפסק ריוח מער ווי

דהרי ביר היא אגדת איי (פרש"י ויגש מז, ב), ולבני מערבא דמסקי לאורייתא לג' שנים, הוי חלוקה מפורטת יותר להם בתורה ולא גין סדרים שלפנינו, ולפי' לכאור' אינו מוכרח לומר ד. פרשה זו סתומה' הכוונה לכל הסדרה דיוחי — אבל גם עפי' מסתבר לומר כן, כיון שהמדובר בהתחלתה; וקברתני בקבורתם ויאמר אנכי אעשה כדברך סיומו בסיום הסדרה לאחר מיתת יעקב. ויתירה מזו: גם לפי החלוקה לסדרים כפי שהוא במסורה — קנדה (ראה פתיחתא לאסתיר ג) מג סדרים לבראשית כר (נסמן בסוף כמה חומשים), או קסז .סדרי הראשונים' שמונה בקרית ספר להמאירי שלדעת כמה זוהי החלוקה דבני איי. (ראה רד"ל במבוא לפסיקתא דריב' הערה ב. אכן ספיר ח"ב ע' רכח ואילך), אין יוחי גם ראש סדר איי אלא בא באמצע הסדר. 'ראת יהודה שלח' שבפ' ויגש (ראה קרית ספר סוף פ' ויגש וריש פרשתנו ועדיו פ' הרשב"ם גם לפי החלוקה שלנו, להתחלת פ' זו היא מיישב ישראל בארץ מצרים שבפ' ויגש), ולדעת כמה מסודר מדרש רבה ע"פ ראשי הסדרים שבאיי (ראה בהנסמן בתו"ש בשבועה ג), עכצ"ל הדמדרש רבה כאן — קאי להשיטה דיוחי היא התחלת פרשה כמפורש בשלחנו.

ולפרש"י — בכלל אינו נוגע כהגיל ובהערה שלפני' — שהרי בן חמש למקרא בזמן רש"י ואילך יודע רק מסיום התורה בכל שנה. ופשוט.

לישראל .. ונתן להם סדרי תורה ופרשיות שקוראים בהם בכל שבת.

(*) או לבני איי דגומרים לג' שנים ומחצה — חילוף מנהגים בין בני איי ובני בכל אות מח (וראה שם אות מז — במהדורת ליון) ואי יא' שיש קעה סדרים, כבס"ס סופרים פס"ז היי' קעה פרשיות שכתוב בתורה .. הפלך קבעו קעה סדרים בתורה בכל שבת כו'. ראה נחלת יעקב שם. וראה כהגיל (ע"ד הסדרים דבני איי) — בהמוכא בהמקרא והמסורה להר"ר מרגליות פ"א, תורש ח"ט ע' שח ואילך.

(**) אבל בפ' ר"ח (מגילה שם) שבני מערבא פוסקין כל פרשה ג' פרשיות.

(***) אבל להעיר שכמה הוכיחו שהדרשה. למה פרשה זו סתומה כו' אינה מביר אלא נתוסף מהתנחומא לביר. ובכמה כו' אינו (ראה באבער לתנחומא ריש הפרשה. מנח"י (אלבק) ר"פ צה. ומבוא לביר פ"ט).

לבניו ונסתם כו' — האט דאך די סתימה געדארפט זיין שפעטער אין די פסוקים וואו ס'ערדט זיך וועגן סתימת הקץ אדער וועגן פטירת יעקב? און מ'פארענטפערט, אז א סתימה אין מיטן סדרה איז ניט קענטליך, דאקעגן אין אנהויבס סדרה.¹⁶

בשעת די סתימה איז אין אנהויבס סדרה — וואס מיט א נייער סדרה הויבט זיך אַזוי א באזונדער עניין¹⁷ —

(16) בראים כ' זה בנוגע לטעם הב' — שביקש לגלות את הקץ, רשם איא לתוסם (היינו כלי שום ריווח כלל) דלא מינכרא מילתא כמו בתחלת הפ"י. אבל בדבק טוב ובשחי הקשו גם לפי הא' דהויל לסתום בפ' שבה נכתבה מיתות של יעקב (וכי' בפ' מהר"ו במדרש דלטעם הא' ה' יותר נכון לעשות הסתימה אצל ויגוע).

(17) ואף שרק חלוקת הפרשיות (דפתוחות וסתומות) היא למשה מסיני (ראה ברכות יב, ב: כל פרשה דפסקה משה כו'. וראה תריכ ופרש"י ר"ס ויקרא ומה היו ההפסקות משמשות כו'). משא"כ חלוקת הסדרות. והרי יש מסיימים התורה לשלש — שלש וחצי שנה (מגילה כט, ב). רמב"ם הל' תפלה פ"ג. חילוף מנהגים בין בני איי ובני בכל אות מח), הרי חלוקת הסדרות ע"פ מה שמסיימים קריאת התורה בכל שנה י"ל דקיימת היא גם להמסיימים בג"ש, אלא שהם מחלקים כל סדרה לג' וכר. ועפי' יתווד שלכ"ע יש גין סדרים דאורייתא (אף שכאור' חלוקה לג', ל' קראים וכי'). ובכל אופן פשוט שזה שלחקהו לסדרות — אפילו את"ל שאינו מדאורייתא כחלוקת פתוחות וסתומות — ה'ז מפני שהם עניינים נפרדים. וראה ראם כאן, מפני שגורא ע"ה לא תיקן תחלת הפרשה הואת מן ר"י יעקב כו' (וראה גר"א). ולהעיר דבקריית ספר להמאירי (מאמר ה' תיא) כ' שאף בזמן הנביאים היו משלימים כל התורה בכל שנה. וכאיו הל' שבת סמ"ה. כי מימות משה רבינו נתקן לקרות התורה בפרשיות' ולהשלימה בכל שנה. וראה זהר ב"מ (מהנ"ע וירא קד, ב. חב ר, ב. תקו"ז ת"ג (כט, רע"ב). ובהנסמן בנצוצי זהר כהגיל) הדיק דגין סדרים דאורייתא.

(18) אמנם עפי' (וע"פ הערה שלפני') צעיק,

(*) וראה תנחומא חשא ג: וכן משה למד תורה

ד. דערמיט ווערן פאָרענטפערט
ביידע אויבנדערמאָנטע קשיות (וואָס
רש"י איז משמיט דעם דריטן טעם, און
דער סדר פון די צוויי געבראַכטע
טעמים):

וויבאַלד די סתימה איז פאַרבונדן
מיט פטירת יעקב און מיט די פאַסי-
רונגען אין שייכות מיט דער פטירה,
האַט במילא אין פשוטו של מקרא קיין
אַרט נישט אַז די סתימה פון דער סדרה
וואָס רעדט וועגן פטירת יעקב זאָל
רומז זיין אויף „שסתם ממנו כל
צרות: סיי אין זמן — „שסתם ממנו“
איז געווען באַלד באַם קומען אין
מצרים זיבעצן יאָר פאַר זיין פטירה;
סיי אין תוכן — דער ענין פון „שסתם
ממנו כל צרות שבעולם“, וואָס איז
תכלית החיות, איז אין קעגנזאץ צום
ענין הפטירה של יעקב. דערפאַר איז
רש"י אינגאַנצן משמיט דעם דריטן
טעם²⁰. מטעם זה איז אויך קיין קשיא
נישט וואָס „שביקש לגלות“ שטעלט
רש"י אַלס צווייטן טעם, ווייל אין שיי-
כות צו פטירת יעקב איז דער טעם
„שנפטר כו“ נענטער צו פשוטו של
מקרא (וויבאַלד די פטירה גופא איז
געווען די סיבה צו דער סתימה,
משא"כ „ביקש לגלות כו“)²¹.

ע"ד הרגיל — איז בשעת ס'איז לגמרי
ניטאָ קיין ריוח — ס'איז סתם — און
די ענינים שטייען דאָך אין צוויי
באַזונדערע סדרות איז מסתבר לומר
אַז די סתימה ווייזט נישט אויף סתימת
פון פרטיות/דיקע פסוקים און ווערטער
וואו די סתימה געפינט זיך, נאָר זי איז
פאַרבונדן מיט כללות תוכן הסדרה
(און דערפאַר ווערט זי נרמז בתור
הקדמה צו דעם תוכן הסדרה
וכדלהלן).

און היות אַז דער עיקר תוכן פון
דער סדרה „ויחי“ איז וועגן מאורעות
וואָס זיינען נישט בשייכות צום אופן
החיים פון יעקב אבינו אין ארץ מצרים
[דאָס ווערט דערציילט אין פ' ויגש,
אַז יעקב ובניו זיינען געווען אין מיטב
הארץ ביז צום סיום „ויפרו וירבו
מאד“ —] נאָר וועגן מאורעות וואָס
זיינען בקשר צו זיין פטירה ביז צו זיין
פטירה בפועל (פון „ויקברו ימי ישראל
למות“ אין אָנפאַנג פרשה, און דער
המשך הענינים וועגן יעקב אַבינו'ס
ברכות צו יוסף ובניו און דערנאָך די
ברכה לבניו — ענינים וואָס זיינען
שייך צום זמן שקודם הפטירה); ובפרט
אַז באַלד בתחילת הסדרה ממש¹⁹, איז
דעם ערשטן פסוק, ווערט געבראַכט
דער סך-הכל פון כל שני חיי יעקב,

איז דערפון פאַרשטאַנדיק אַז מיט
דער „פרשה סתומה“ מיינט די תורה
אַנדייטן אויף אַ סתימה בקשר צו דעם
תוכן כללי פון דער פרשה — פטירת
יעקב.

(20) משא"כ במדרש הוא, כשמו, ע"פ דרש —
מתאים גם „שסתם ממנו כל צרות כו“ (כתירוז ג'
עכ"פ) שבא מסיבת ויחי יעקב בארמ'צ. כנפנים
ס"ב.

(21) ומה שטעם הא' לבד אינו מספיק — י"ל:
כיון שסרס הסתימה היא אצל חיבת „ויחי יעקב“
ורוב פסוקי הסדרה (מספר ה') מדובר בזה חיי
יעקב, מסתבר שהסתימה (אף שהיא לפני פטירתו,
אבל) היא בענין השייך גם לחייו. ולכן פ"י, שבקש
לגלות את הקץ כו", שהי' בחייו עדיין. אגל א'
מכיון שענינה ותוכנה של הסדרה היא פטירה,
כנפנים, ב' לטעם ה' — הפ' ד, ויקרא יעקב אל
בניו (בו מבואר דבקש יעקב כו') הי' צ"ל עכ"פ

(19) עדי"ז כ' ברא"ט: כיון שמנה כאן כל
שנותיו והו' מקום מתתו. אבל אי' מספיק
(בפרש"י עכ"פ. משא"כ במדרש — ראה בהערה
הבאה) דלפ"ו הו"ל להקדים תירוצ' ה' כיון שכאן
סרס מדובר עוד בחייו, וצ"ל כנפנים דכאן היא
התחלת כל הסדרה. וראה לקמן כנפנים.

ו. דער ביאור אין דעם: אמיתיות ענין החיים איז אזא חיים וואס איז אלעמאל חי — האט א קיום נצחי און שינויים²⁵; וואס דערפאר איז די אמת'ע מציאות פון חיים פאראן נאר ביים אויבערשטן — דער מקור החיים. ווי עס שטייט²⁶, „והוי' אלקים אמת הוא אלקים חיים“, וואס „אמת“ איז א זאך וואס ווערט ניט נפסק (נשתנה), אויב אבער אין דעם איז דא א הפסק ווערט עס אנגערופן „כזב“ [וואס דער פאר געפינט מען אז טייכן וואס ווערן אויסגעטריקט איינמאל אין זיבן יאר ווערן זיי אנגערופן „נהרות המכזבין“, און זיי זיינען פסול לקידוש מי חטאת, ווייל זיי זיינען ניט קיין „מים חיים“²⁷].

שתלכך בהתחלת הסדרה מדובר ע"ד מיתת שרה וכל המשך הסדרה מדובר בענינים אחרים. ונתבאר בארוכה לעיל שיחה א' לפ' חי שרה. ועוד.

(25) בכל הבא לקמן ראה ד"ה וביום שמחתכם תרניו. הגהות לדיה פתח אלי' תרניו. קוני' ומעין מיב פ"ב. ד"ה ראשית גוים תרפ. ד"ה כל המרחם תשיט פ"א (ושם הובא זה לענין דיעקב דוקא מדתו מדת האמת). ועוד.

(26) ירמ' י, י.

(27) פרה פ"ח, מ"ט.

הטעם ששנפסקין, לשנים רבות יותר משבע' אינם מים, מכזבים (רמב"ם הל' פרה פ"ו ה"ב. וראה תויר"ט במשנה שם) — י"ל: מכיון שכל מציאות העולם הוא „כזב“ (שהרי קיומו רק שיה אלפי שנים), בהכרח לומר שכונת הכתוב „מים חיים“ היא „לחיים“ שבערך הבריאה גופא. ומכיון שכל שמיטה היא תקופה בפ"ע (ראה מפרשי התורה ר"פ בהר בטעם דאפקעתא דמלאכא היא אחת ל' שנים), לכן ההפסק, לשנים רבות יותר משבע' אינו נקרא „כזב“ בערך הקיום שבהבראה. [ועד"ז י"ל להפירוש (רע"ב, ר"ש ורא"ש במשנה שם) שכשנפסקין אחת ביובל אז מיקרו מים חיים, שהרי יובל הוא „לעולם“ (וכדוד"ל עה"פ ועבדו לעולם — משפטים כא, ו. קידושין טו, סע"א. פרש"י עה"פ)].

ה. עס בלייבט אבער נאך ניט פארשטאנדיק (בפנימיות הענין): פאר- וואס הויבט זיך טאקע אן די סדרה מיט „ויחי יעקב“, וויבאלד די גאנצע סדרה רעדט זיך וועגן דער פטירה פון יעקב און די פאסירונגען אין שיי- כות מיט איר? הן אמת, אז דער סך- הכל פון שני חיי יעקב קומט אין פאר- בינדונג מיט זיין פטירה, ווי געזאגט פריער, דערמיט ווערט אבער בלויז רעכט די שייכות פון צווייטן האלבן פסוק — „ויהי ימי יעקב גו'“. אבער דער ערשטער האלבער פסוק „ויחי יעקב בארמ'צ שבע עשרה שנה“, וואו עס ווערט דערציילט וועגן יעקב'ס בעסטע יארן, וואס פאר א קישור האט עס מיט פטירת יעקב? לפי זה האט גאר די חלוקת הסדרות געדארפט זיין: „ויחי יעקב בארמ'צ מצרים שבע עשרה שנה“ דאס האט געדארפט זיין דער סיום פון פ' ויגש, וואו עס ווערט דערציילט „ותחי רוח יעקב אביהם“²² און „וישב ישראל גו' ויפרו וירבו מאד“ און „ויהי ימי יעקב גו'“ — די התחלה פון פ' „ויחי“.

נאך דאָרף מען פאַרשטיין: ווי גערעדט שוין איינגעזע מאַל²³, האָט דער נאָמען פון אַ סדרה אַ פאַרבונדן מיטן תוכן פון דער גאַנצער סדרה — היינט ווי אזוי ווערט די סדרה אַנ- גערופן מיטן נאָמען „ויחי“ אין דער צייט וואָס דער אינהאַלט פון דער סדרה איז פטירת יעקב — היפך פון דעם ענין פון „ויחי“²⁴?

פ' סתומה (הפסק ט' אותיות) ולא פ' פתוחה לגמרי, ולכן טעם העיקרי הוא תי' תא'. וראה מפרשים שבהערה 16.

(22) מה, כו.

(23) ראה לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך.

(24) ויתירה מזו אינו מובן בפ' חי שרה,

אָבער בכדי אַז אַט דער אמת'ער
„חיים“ — די דביקות באלקות — פון
א אידן זאל זיך אָנווען אין עולם הזה
הגשמי, וואָס פאַרשטעלט אויפ'ן אמת
פון עניני אלקות, איז עס דוקא דורכ-
דעם וואָס ער גייט דורך די נסיונות
און בלבולים און שטערונגען אין זיין
דביקות און דאָך בלייבט ער גאַנץ און
אומגענדערט אין קיום התומ'צ —
דעמאָלט ווערט נתגלה מיט דער
פולער קלאַרקייט זיין (אמת'ער) חיות
ווייל זיין דביקות באלקות קען נישט
געענדערט ווערן.

ז. לויט דעם איז פאַרשטאַנדיק די
שייכות פון „ויחי יעקב“ צו דער
כללות הסדרה (וואָס עיקר ענינה איז
פטירת יעקב) און אויך דער טעם וואָס
די גאַנצע סדרה רופט זיך „ויחי“:

במשך די אַלע פריערדיקע יאָרן
האַט מען נישט געזען זיכער צי זיי

מחזר לה שאינו מתייחד עמהם (ד"ה צהר תעשה
תרי"ג (בהמשך תערי"ב ח"א), וראה מ"ג ח"ב
הקדמה יב, ומצד עצמם הם נפסדים. ועד שגם עכשיו
הם הווים ונפסדים בעצם מהותם, אלא שאינו ניכר
והם נראים חזקים, וכשיעלה רצון הבורא, אז תוכר
ההפסדות שהי' בהם כל משך קיומם (ד"ה אתה הוא
הוי' לבדך תשא בתחילתו) — ראה בכ"ז לקו"ש ח"ה
ע' 98 הערה 19, 21.

ועפ"י יוכן מה שבד"ה וביום שמחתכם ופתח
אלי' שם הובא לענין שהאור הוא קיים בקיום
עצמי להיותו דבוק בהמאור, זה שעי' הוא
התהוות יש מאין, ויש בו כח העצמות דמציאותו
מעצמותו, ובפתח אלי' שם הובא זה גם כנגד
לנשי' „מה הקביה בורא עולמות אף אביכם כו“
— כי נוסף ע"ז שאמיתית ענין הקיום והנצחיות
הוא דוקא מצד הענין דמציאותו מעצמותו,
כמבואר שם, וראה ד"ה תקעו שם. משא"כ
בנבראים שהוא רק מצד כח הא"ס, הרי ההוכחה
שזוהי מצד דביקותם ונעשה ענינם הפנימי שם
עצמם קיימים בקיום נצחי הוא דוקא כאשר הם
הם פועלים ומהווים ואינו מספיק זה שנראה בהם
בעצמם ענין הנצחיות. ואכ"מ.

און דערפאַר זאָגן חז"ל²⁸ אַז „חותמו
של הקביה אמת, וואָרום „אמת“ איז
צונויפגעשטעלט פון דריי אותיות:
אליף — דער ערשטער אות פון א"ב,
מ"ם — דער מיטלסטער אות, תי"ו —
דער לעצטער אות; וואָס באַווייזט אַז
ער איז אַן קיינע שינויים, כמ"ש²⁹ אני
ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין
אלקים.

און דאָס מיינט דער פסוק: „וה'
אלקים אמת, וויבאַלד מהותו ית' איז
„אמת“, וואָס ווערט קיינמאַל נישט
נפסק און נשתנה ח"ו, איז „הוא אלקים
חיים“, איז ער ית' די אמת'ע מציאות
פון חיים.

משא"כ נבראים, וויבאַלד זיי זיינען
נישט קיין אמת'ע מציאות מצ"ע — זיי
זיינען דאָך נתהווה געוואָרן און זיינען
בעצם הווים ונפסדים — איז במילא
ביי זיי מצ"ע אויך נישט שייך קיין
אמיתיות החיים, סיידן דאָן ווען דער
נברא איז דבוק און פאַרבונדן מיט
אלקות. ומהאי טעמא ווערן אידן
אָנגערופן „חיים“³⁰ — צוליב זייער
דביקות אין אלקות, ווי עס שטייט³¹
„ואתם הדבקים בהוי' אלקיכם חיים
כולכם היום“, אַז אויך זיי זיינען חי
וקיים לעד בקיום עצמי³².

(28) ירושלמי סנהדרין פ"א ה"א. דביר פ"א י.
שהשיר פ"א ט, א.

(29) ישעי' מד, ו.

(30) אבות דרין ספליד: עשרה נקראים חיים
הקביה תורה וישראל כו'.

(31) ואתחנן (ד, ד), הובא באדר"ן שם.

(32) דאָף שישנו ענין הנצחיות גם בנבראים
שצבא השמים קיימים באיש וצבא הארץ קיימים
במין שהוא מצד כח הא"ס הפועל שהם עצמם
יהיו קיימים באופן נצחי, ועד שזה שלעיל יופסדו
הוא רק מצד רצון הבורא (ראה בארוכה ס'
החקירה להצ"צ בתחילתו. שם ע' קא ואילך. ד"ה
תקעו תשי'. ועוד), הרי כח הא"ס שבנבראים, הוא

בין הגוים, איז „עומד בצדקו“³⁸, ביי אז אויך מנשה ואפרים, וואס זיינען געבאָרן געוואָרן אין מצרים ערות האָרץ, זיינען ראוי לברכה, און אויף אזוי פיל אז אידן בכל הדורות וועלן זיך בענטשן מיט זיי: „ישימך אלקים כאפרים וכמנשה“³⁹].

דאָס ערשט האָט מגלה געווען יעקב'ס אמת'ן חיות⁴⁰, אז אויך אלע זיינע פריערדיקע יאָרן, הגם בחיצוֹ ניות פול מיט יסורים און עגמ'ג, זיינען בפנימיות געווען — „ויחי יעקב“; און דערפאַר זיינען די לעצטע זיבעצן יאָר אין מצרים אַ קלאַרער באַווייז אז „כולן שוין לטובה“.

ח. דערמיט איז מובן וואָס די סדרה ווערט אנגערופן „ויחי“ הגם אז אין איר רעדט זיך ניט נאָר וועגן די מאורעות פון יעקב סמוך לפטירתו נאָר אויך פטירת יעקב און וועגן דעם זמן וואָס נאָכדעם:

די גמרא⁴¹ זאָגט אז „יעקב אָבינו לא מת מה זרעו בחיים אף הוא בחיים“, און דערפאַר שטייט ניט ביי יעקב'ן דער ל' מיתה⁴², וואָס דער פירוש דערפון איז⁴³: דער אמת'ער חיים פון יעקב באַשטייט אין דעם וואָס „זרעו בחיים“ —

ד.ה. להיות אז דער אמת'ער ענין

זיינען יאָרן פון (אמת'ן) „ויחי“, פון „ואתם הדבקים בהיא חיים וגו'“³³, ובפרט אז דביקות און חיים וואָס איז בהתאם צו דרגת „האבות הן הן המרכבה“³⁴ — וואָרום דער כלל פון „אל תאמין בעצמך עד יום מותך“³⁵ איז דאָך געזאָגט געוואָרן אויך בשייִכות צו צדיקים³⁶ (און בפרט אז יעקב אָבינו האָט בפירוש חושש געווען „שמא יגרום החטא“³⁷); און דערפאַר איז זיין דרגא פון דביקות במשך פון אלע יאָרן אויך אין א"י, און דאָס דורכגיין אזוי פיל צרות און יסורים, נאָך אַלץ ניט געווען קיין גענוגנ־דיקער באַווייז אויף זיין אמת'ן „ויחי“; און אפילו אויך ניט דאָס וואָס ער האָט געזען אז אויך זיינע קינדער ובני בניו זיינען צדיקים, וויבאלד זיי האָבן זיך געפונען אין א"י און מ'קען ניט וויסן ווי זייער מצב קען זיין אין אַ פאַרגרעכטער לאַנד —

בשעת אַבער יעקב האָט דערגרייכט דעם זמן פון סמוך לפטירתו, ובפרט אז אינצווישן איז געווען דער קומען אין מצרים און איבערצייגען זיך אז אויך וואוינענדיק אין ערות הארץ איז ער בשלימות הכי נעלה אין קיום התורה ומצות ביי דער לעצטער רגע פון זיין לעבן; און בפרט נאָך ביים זעען דאָרט אז „מסתו שלימה“, אז אלע זיינע קינדער זיינען גאָנץ אין זייער צדקות [און אויך יוסף, ניט קוקנדיק וואָס „מלך הוא“ און „נשבה

(38) ראה זהר פרשתנו שם סע"א ואילך.

(39) מח. כ ובפרשי.

(40) להעיר שעד"ו הוא בשרה — ראה זח"א קכב, ב (הובא באוה"ת שם); שרה זכתה לחייו עלאין וכר' דהיינו ע"י שרדה למצרים ונחתה וסלקת ולא אתדבקת ב"י.

(41) תענית ה, ב. זהר פרשתנו רלה, רע"ב.

רמח, ב. ובכ"מ.

(42) זהר שם רמח, ב. פרשי פרשתנו מט, לג.

תוס' תענית שם ד"ה יעקב.

(43) ראה רשבי"א לתענית שם. ועד.

(33) ראה זהר פרשתנו (רטז, א): ויחי יעקב .. ועמך כולם צדיקים .. מט' בגין דמתדבקין בגופא דמלכא דכ' ואתם הדבקים גו' חיים (הובא באוה"ת פרשתנו ע' שנד).

(34) כ"ר פמ"ו, ו. פפ"ב, ו.

(35) אבות פ"ב מ"ד. ברכות כט, א.

(36) ראה ברכות שם. זח"ג רפה, א.

(37) ברכות ד, א. פרשי וישלח לב, יא.

מיט דעם דריטן טעם פון מדרש, שסתם ממנו כל צרות שבכולם" און ברענגט בלויז די צוויי טעמים, שנפטר יעקב כו" און, "שביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו", וועלכע האָבן אַ שייכות מיט פטירת יעקב.

ע"פ הנ"ל איז דאָס אויך מתאים, בפנימיות הענין, מיט דעם וואָס דוקא די סדרה פון פטירת יעקב ווערט אנ- גערופן „ויחי" — וואָרום דוקא דורך די צוויי פירושים ווערט אַרויסגע- בראַכט און אונטערשטראַכן, אַז דער אמיתית החיים איז נמשך געוואָרן אויך בבניו, אַז זייער אמת'ער לעבן בגלוי איז געווען דער ענין פון קיום התומצא — דביקות אין אלקות;

דאָס וואָס אידן לערנען תורה און זיינען מקיים מצות אין אַ צייט ווען ס'איז נישט קיין שעבוד וגלות — איז עס נישט קיין גרויסער חידוש; נאָכמער, אפילו ווען אידן היטן אַפּ תומצא זייענדיק אין גלות, אָבער דער מצב פון גלות איז אַזאָ אַז מ'פילט בגלוי דעם „קץ", די גאולה — מזויס בהשגה דעם קץ און „אויס גלות", דעם אויסגעלייזט ווערן און אַרויס פון גלות — אויך אין דעם זאָגט זיך נאָך נישט אַרויס דער שלימות/דיגער „ויחי" פון אידן. בשעת אָבער דער שעבוד און צרת הגלות איז אַזוי גרויס אַז בשכל אנושי זעט מען גאַרנישט ווי אַזוי מ'קען פון אים אויסגעלייזט ווערן — „נסתם הקץ" — און דאָך גלייבט מען באמונה שלימה אַז די גאולה וועט קומען, ביז „אחכה" לו בכל יום שיבוא", און אין דעם מיצר און יסורי הגלות לערנט מען תורה און מ'איז

פון חיים איז דאָס וואָס דאָס איז נצחיות/דיק און קיים לעד²⁴ [ע"ד ווי דאָס איז, כביכול, באַ דעם אויבערשטן דער מקור החיים, צו וועמען אידן זיי- נען דבוק], „דעריבער זעט זיך אַן דער אמת'ער חיים פון יעקב דוקא ווען מען זעט די נצחיות/דיקייט דערפון, אויך נאָך דעם ווי די נשמה גייט אַוועק פון גוף; דאָס מיינט אַז נישט נאָר דער חיות ודביקות בלייבט נצחיות/דיק אין חיי הנשמה, נאָר אויך למטה אין עוה"ז²⁵ בלייבט דער אמת'ער חיות פון יעקב'ן — אין זיינע קינדער, אַז זיי לעבן דעם אמת'ן חיים פון יעקב אַבינו.

לויט דעם איז נאָך געשמאַקער דעם טעם וואָס די סדרה ווערט אָנגערופן „ויחי": דערמיט איז נישט בלויז מודגש אַז אויך לאחר פטירת יעקב איז נאָך אַלץ שייך צו זאָגן „ויחי יעקב", נאָר נאָכמער: דוקא דעמאָלט, לאחר פטירתו, איז ערשט קענטיק דער אמת'ער נצחיות/דיקער „ויחי יעקב".

ט. מ'האָט פריער גערעדט אַז מצד דעם וואָס די סתימת הפרשה איז פאַרבונדן (נישט מיט די ווערטער „ויחי יעקב", נאָר) מיט דער (התחלת ה-) סדרה — וואָס איר תוכן איז פטירת יעקב און די ענינים וואָס זיינען בשייכות דערמיט — איז רש"י מש-

44) שזה מורה שהם חיים אמיתיים כנ"ל בפנים. והרי יעקב מדתו הוא מדת האמת כמ"ש תתן אמת ליעקב. וזה שייך ליעקב לא מת — ראה רשב"א שם, ובארוכה תורת לוי'צ ע' ר' ואילך (לקוטי לוי'צ לזהר ח"א ע' קל. ח"ב ע' יא) ובתורת לוי'צ שם (ס"ע ז'). אמת ליעקב" הוא תיבות „יעקב לא מת".

45) להעיר מפרשי תענית שם ד"ה וכי בכדי (תדא"ג שם), דלא מת גם בגוף. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1260 ואלך. חכ"י ע' 7 ואלך.

46) ע"ד הפ"י במאן דמחכין במילי דחוכמתא (זח"א קל, ב. ד"ה ואברהם וקו, תרס"ו).

וואלט דער קץ נתגלה געווארן, וואלט דעמאלט געפעלט אין דעם ענין פון תוקף הגלות, ובמילא — אויך אין דער שלימות הגאולה וואס קומט דורכן גלות.

עפ"ז קען מען אויך מבאר זיין וואס רש"י זאגט „שביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו". דלכאורה, רש"י קומט דאך מבאר זיין דעם טעם פון דעם וואס „פרשה זו סתומה", וואלט דאך געווען גענוג ער זאל זאגן „שנסתם ממנו הקץ". וואס איז דא נוגע צו דערציילן אז „ביקש לגלות את הקץ"?

נאך אין דעם איז מרומז, אז אדר-בה, דוקא דורכן „נסתם ממנו" האט זיך אויסגעפירט זיין בקשה „לגלות את הקץ לבניו": די סתימת הקץ איז נישט קיין העלם צוליב העלם ח"ו, נאך איר תכלית איז בכדי אז דורך איר זאל שפעטער ארויסקומען דער גילוי הקץ, כנ"ל.

און דאס מיינט „ביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו": בשעת יע-קב האט געוואלט ממשיד זיין און מגלה זיין לבניו די גאולה, איז בכדי אז בניו זאלן דאס האבן בשלימות, איז געווען סתימת הקץ, און דאס איז געווען די הכנה, אז דערנאך זאלן זיי מקבל זיין דאס וואס ביקש יעקב לגלות — די גילויים פון דער גאולה העתידה⁴⁹.

(משיחת ש"ח 9 ויחי תשכ"ה)

מקיים המצות — דא ווערט אָפּגעזע- הייט אנטפלעקט אז תומ"צ איז דער אמת'ער חיות פון אידן⁴⁷.

ובמילא — איז פארשטאנדיק אז דוקא דורך דעם דריקט זיך אויס דער אמת'ער חיות פון יעקב' (וכנ"ל „הוא בחיים" — דורך דעם וואס „זרעו בחיים") — „ויחי יעקב".

דערמיט ווערט נאך בעסער פאר- שטאנדיק וואס רש"י ברענגט בלויז די ערשטע צוויי טעמים און נישט דעם טעם פון „שסתם ממנו כל צרות שבעולם", ווייל פונעם קיום התומ"צ איז זמן פון „שסתם .. כל צרות" איז נאך קיין ראי' נישט אז דאס איז א חיות בלי שינוי; דער אמת'ער „ויחי" ווערט נתגלה אין דער עבודה אין דעם זמן פון צרת השעבוד און סתימת הקץ.

און דעמאלט — ווען דער „ויחי" פון תורה ומצות טוט זיך אויף אויך אין זמן פון גלות ושעבוד, ווערט נתגלה די כוונה פנימית און דער תכלית פון דעם גלות און צרת השעבוד, אז דוקא דורך דעם קומט מען צו צו די גילויים פון דער גאולה בתכלית השלימות.

י"ד. דערמיט ווערט אויך פאר- שטאנדיק דער פנימיות'דיקער טעם פארוואס ס'איז נסתם ממנו הקץ⁴⁸:

47 ועיד ה'דוד (ד"ה אני ישנה תש"ט. וראה לקו"ש חט"ו ע' 36 ואילך) דדוקא בזמן הגלות מאיר בחי' יחידה שבנפש (שבו מתלבש ניצוץ קטן בורא (ע"ה שמ"ב פ"א)) שעלי אומרים חבוקה ודבוקה בך .. יחידה לייחדך שדבוקה תמיד בעצמות א"ס. ושם פ"א: ובכח זה עמדו ישראל נאמנים להוי' בגלות מצרים.

48 להעיר מכלי יקר כאן.

49 ראה רבינו בחי' (וטור הארוך) כי כל עניני יעקב ומקרייו הם רמז לגלותינו הג'.

ויחי ב

נאָר בשייכות צו ברכת יעקב איז וויכ-
טיק דער ענין אין וועלכן אפרים איז
העכער פון מנשה, און דעריבער —
„וישם את אפרים לפני מנשה“.

ב. נאָר אַז ענין אין דעם:

ווי גערעדט מערערע מאל, איז ביי
צדיקים — ובפרט ביי די אבות ושבתים
— נישט שייך קיין טעות ח"ו; ובפרט
זייערע ענינים וועלכע שטייען אין תורת
אמת, זיינען זיי אַוודאי ענינים אמי-
תיים⁴ ונצחיים⁵, און ווייל תורה איז
(מלשון) הוראה⁶ — איז עס אויך אַ
הוראה נצחית פאַר יעדן אידן בכל
הדורות.

דערפון איז מובן, אַז יוסף'ס טענה, כי
זה הבכור שים ימינך על ראשי (פון
מנשה) איז נישט געווען ווייל ער האָט
געהאַט אַ טעות ח"ו און האָט נישט
געוואוסט אַז „אחיו הקטן יגדל ממני“,
נאָר ווייל ער האָט געהאַלטן אַז די
מעלה פון מנשה [וואָס מצד איר איז, זה
הבכור] (כנ"ל סעיף א') וועגט איבער
די מעלה פון אפרים'ען.

דאָס הייסט, אַז ביידע ענינים — סיי
דאָס וואָס יוסף האָט געהאַלטן אַז די
מעלה פון מנשה'ן איז העכער, און סיי
יעקב'ס שיטה אַז אפרים איז העכער —
זיינען אמת: מצד ענינו (ועבודתו) של
יוסף איז מנשה העכער⁶, און מצד ענינו

א. אין היינטיקער סדרה' ווערט
דערציילט ווי יוסף האָט אַוועקגע-
שטעלט זיינע צוויי זין, אפרים ומנשה,
פאַר יעקב'ן, אַז ער זאָל זיי בענטשן.
האָט יעקב אַרויפגעלייגט זיין רעכטע
האַנט אויף אפרים'ען, און זיין לינקע
האַנט אויף מנשה'ן. ווען יוסף האָט דאָס
דערזען, איז „וירע בעיניו גר' ויאמר
יוסף אל אביו לא כן אבי כי זה (מנשה)
הבכור שים ימינך על ראשי“. האָט יעקב
געענטפערט „ידעתי בני ידעתי גם הוא
גר' ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו גר'
וישם את אפרים לפני מנשה“.

דאַרף מען פאַרשטיין: דאָס וואָס אַ
בכור באַקומט אַ גרעסערע ברכה ווי
אַלע אַנדערע קינדער, איז עס דערפאַר
וואָס אַ בכור האָט אין זיך אַ מעלה
וחשיבות לגבי די אַנדערע קינדער.¹
היינט וויבאַלד אַז אפרים איז גרעסער
במעלה ווי מנשה² („אחיו הקטן יגדל
ממני“), פאַרוואָס-זשע איז מלמעלה
אויסגעשטעלט געוואָרן אַז מנשה זאָל
זיין דער בכור לגבי אפרים?

איז דערפון געדרונגען, אַז טראָץ
דעם וואָס „אחיו הקטן יגדל ממנו גר'“,
איז אָבער דאָ אַ מעלה אין מנשה לגבי
אפרים, און מצד אַט דער מעלה איז ער
דער בכור יוסף;

(1) פרשתנו מח, יג-כ.

(2) ראה פרשתנו מט, ג: ראובן בכורי אתה גר' יתר שאת ויתר עז. ובדודיל עה"פ.

(3) עד שיעקב לא ה' יכול לברך את מנשה שיגדל מאפרים, כי ברש"י, אפרים קודם למנשה (לקרית ראה יט, א. ד"ה כה תברכו הב' תרכיו. ובכ"מ).

(4) וצ"ע מוצא (לא, לב) ובפרשי שם.

(5) בלשון התנאי (רפ"ז): והתורה היא נצחית. וראה לקריש ח"ה ע' 240 ואילך, וש"נ.

(5) זח"ג נג, ב.

(6) ועפ"י יומתק שבברכת יעקב ליוסף. המלאך גר' יברך את הנערים גר' (מח, טר"ט) (בלשון רש"י